

Paulu Khunerovi, mému příteli z Nové Guineje 1914,
Austrálie 1918, Jižních Tyrol 1922.

Sex a represe v divošské společnosti

Bronislaw Malinowski

PŘELOŽILI
MARTIN HRÍBEK A MARKÉTA TROJANOVÁ

SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ
PRAHA 2007

Vydalo SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ (SLON), Praha 2007.
Vydání první.

Kniha vychází ve spolupráci s Cargo Publishers.

Z anglického originálu *Sex and Repression in Savage Society*, vydaného v nakladatelství Routledge (Routledge Classics), London and New York 2001 (reprint 2002), přeložili Martin Hříbek a Markéta Trojanová.

Doslovy napsali Petr Skalník a František Vrhel.

Ediční řada MOST (*Moderní sociologické teorie*), 4. svazek.
Rediguje Miloslav Petrušek.
Jazykový redaktor Robin Ujřaluši. Odpovědná redaktorka Alena Miltová.

Návrh obálky a sazba studio Designiq.
Vytiskla tiskárna Aleš Zápotocký – az servis, Mendíků 9, Praha 4.

Adresy vydavatelů:
Alena Miltová, Rabyňská 740/12, Praha-Kamýk.
Jiří Ryba, U Národní galerie 469, Praha-Zbraslav.

Adresa nakladatelství:
SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ
Jilská 1, 110 00 Praha 1

redakce@slon-knihy.cz
www.slon-knihy.cz

All rights reserved. Authorised translation from the English language edition published by Routledge, a member of the Taylor & Francis Group.

Všechna práva vyhrazena. Autorizovaný překlad z anglického vydání v nakladatelství Routledge, a member of the Taylor & Francis Group.

Translation © Martin Hříbek a Markéta Trojanová
Afterwords © Petr Skalník, František Vrhel 2007
ISBN 978-80-86429-76-2

Obsah

Předmluva.....	7
ČÁST I – VYTVÁŘENÍ KOMPLEXU.....	13
Kapitola 1 – Problém	15
Kapitola 2 – Rodina otcovského a mateřského práva ..	20
Kapitola 3 – První stadium rodinného dramatu.....	27
Kapitola 4 – Otcovství ve společnosti mateřského práva	32
Kapitola 5 – Sexualita v období raného dětství	38
Kapitola 6 – Příprava na život	43
Kapitola 7 – Sexualita v pozdním dětství	49
Kapitola 8 – Puberta.....	56
Kapitola 9 – Rodinný komplex ve společnosti mateřského práva.....	67
ČÁST II – ZRCADLO TRADICE.....	73
Kapitola 1 – Komplex a mýtus ve společnosti mateřského práva	75
Kapitola 2 – Nemoc a perverze	77
Kapitola 3 – Sny a činy.....	82
Kapitola 4 – Obscennost a mýtus	91
ČÁST III – PSYCHOANALÝZA	
A ANTROPOLOGIE.....	113
Kapitola 1 – Rozpor mezi psychoanalýzou a společenskou vědou	115
Kapitola 2 – „Potlačený komplex“	120
Kapitola 3 – „Prvotní příčina kultury“.....	124
Kapitola 4 – Důsledky otcovraždy.....	128

Kapitola 5 – Rozbor hypotézy o původní otcovraždě . . .	132
Kapitola 6 – Komplex nebo citový vztah?	142
ČÁST IV – INSTINKT A KULTURA	147
Kapitola 1 – Přejít z přírody do kultury	149
Kapitola 2 – Rodina jako kolébka rodící se kultury . .	152
Kapitola 3 – Páření a říje u zvířat a u lidí	159
Kapitola 4 – Partnerské vztahy	165
Kapitola 5 – Rodičovská láska	169
Kapitola 6 – Stálost rodinných vztahů u člověka . . .	176
Kapitola 7 – Tvárnost lidských instinktů	181
Kapitola 8 – Od instinktu k citu	184
Kapitola 9 – Mateřství a pokušení incestu	193
Kapitola 10 – Autorita a represe	200
Kapitola 11 – Otcovské a mateřské právo	206
Kapitola 12 – Kultura a „komplex“	213
 K prvnímu českému překladu knihy zakladatele sociální antropologie (Petr Skalník)	 218
Malinowski a psychoanalýza (František Vrhel)	225
 Rejstřík jmenný	 233
Rejstřík věcný	235

Předmluva

Popularita psychoanalytické doktríny je v posledních deseti letech přímo hvězdná. Má rostoucí vliv na současnou literaturu, vědu i umění. Dalo by se říci, že je módním trendem doby. Mnoho blouznivců jí bezmezně propadlo, mnoho střízlivých učenců pobouřila a rozhněvala. Autor této knihy patří pochopitelně do první z těchto dvou kategorií, neboť byl načas teoriemi Freuda, Riverse, Junga a Jonese nadměru ovlivněn. Střízlivost uvažování je však učenci vášní nejsilnější, a tak pochybnosti brzy zchladily počáteční nadšení.

Tento proces vystřízlivění může pozorný čtenář v předkládaném útlém svazku sledovat. Neraď bych však vzbudil očekávání nějakého dramatického obratu. Nikdy jsem neprovozoval psychoanalytickou praxi, ani jsem nebyl stoupcem této teorie, a nyní, ačkoliv mě rozčilují nabubřelá tvrzení psychoanalýzy, její chaotická argumentace a zbytečně složitá terminologie, musím jí přiznat hluboký vděk za podněty k úvahám a cenná poučení o psychologii člověka.

Psychoanalýza nás postavila před dynamickou teorii lidské mysli, v níž studium duševních procesů dostalo konkrétní obrysy; nabádala nás, abychom se zaměřili na psychologii dítěte a vývoj jedince. Neméně významným přínosem psychoanalýzy je, že nás přinutila brát v úvahu i skryté a utajované stránky života člověka.

Otevřený přístup k sexu a k různým hanebným nízkostem a rozmarům člověka, kvůli němuž je psychoanalýza nejvíce nenáviděna a zatracována, je podle mého názoru pro vědu nanejvýš přínosný. Právě pro tuto otevřenost by si psychoanalýza měla získat přízeň zejména všech zájemců

o studium člověka, pokud jej chtějí zkoumat bez zbytečných zábran, dokonce i bez fíkového listu. Jako žák a následovník Havelocka Ellise nebudu tentokrát Freuda obviňovat z „pansexualismu“, přestože s jeho pojetím pohlavního pudu hluboce nesouhlasím. Ani však nemíním ulevit světu nečistému svědomí tím, že bych jeho názory pod tlakem přijal. Člověk je zvíře a jeho sklony jsou občas nečisté. Čestný antropolog musí tomuto faktu čelit. Námitka učence nemíří na to, že pojetí sexu je v psychoanalýze chápáno otevřeně a s důrazem, jež si zaslouží, ale že je mylné.

Tento svazek má za sebou pestrou historii. Jeho první dvě části byly napsány mnohem dříve než zbytek. Mnohé úvahy v nich obsažené se zrodily v době, kdy jsem se zabýval výzkumem života melanéských společenství na jednom korálovém souostroví. Poučení, kterých se mi dostalo od mého přítele, profesora C. G. Seligmana, a literatura, již mě laskavě zásoboval, mě přiměly zamyslet se nad podobou, v jaké by se mohl oidipický komplex a jiné projevy „nevědomí“ objevovat ve společenství založeném na mateřském právu. Předkládané poznatky o matrilineárním komplexu u Melanésanů jsou, pokud vím, prvním uplatněním psychoanalytické teorie na výzkum života divochů a mohou snad proto vzbudit zájem těch, kteří zkoumají člověka, jeho mysl a kulturu. Své závěry jsem formuloval s použitím terminologie, která je více psychoanalytická, než bych si sám nyní přál. I tak zřídka zabíhám do větších detailů, než jsou termíny jako „komplex“ nebo „represe“¹, a jejich význam je v mém textu zcela jasně vymezený a empirický.

Po delší četbě jsem ale začal být stále méně nakloněn neomezeně přijímat závěry Freuda a ještě méně pak všech větví a odnoží psychoanalýzy. Jako antropolog jsem měl především pocit, že ambiciózní teorie týkající se divochů, hypo-

¹ Česky též „potlačení“ – poznámka překladatele (M.H.).

tézy o původu lidských institucí a výklady vývoje kultury by měly být vedle vědomých a nevědomých aspektů lidské mysli založeny i na spolehlivé znalosti domorodého života. Skupinová manželství ani totemismus, nevraživost vůči tchyni ani magie se přece neodehrávají v nevědomí. Jsou to pevná sociologická a kulturní fakta a jejich teoretické uchopení vyžaduje zkušenost, kterou nelze získat v ordinaci. O oprávněnosti svých pochyb jsem se přesvědčil pečlivou četbou Freudova *Totemu a tabu*, jeho *Skupinové psychologie a analýzy ega*, Róheimova *Australského totemismu* a antropologických prací Reika, Ranka a Jonese. Mé závěry a jejich zdůvodnění čtenář nalezne v třetí části této knihy.

V závěrečné části se pokouším podat vlastní výklad vzniku kultury. Nastínuji změny, jimiž zvířecí povaha lidského druhu musela projít v anomálních podmínkách, do nichž ji uvrhla kultura. Zvláště se snažím ukázat, že potlačení pohlavního pudu a určitá forma „komplexu“ jsou nutné vedlejší produkty vzniku kultury.

Tato závěrečná část knihy nazvaná *Instinkt a kultura* je podle mého soudu nejzávažnější a zároveň nejvíce diskutabilní. Alespoň z pohledu antropologie je pionýrským počínem, pokusem prozkoumat neprobádané území na pomezí vědy o člověku a vědy o zvířatech. Většinu mých argumentů bude nepochybně nutné přeformulovat, avšak věřím, že nastolují důležité otázky, které biologové, psychologové zvířat i ti, jejichž oblastí výzkumu je kultura, budou muset dříve či později vzít do úvahy.

Pokud jde o poznatky z biologie a psychologie zvířat, opíral jsem se o všeobecně známá díla. Zvláště jsem pracoval se svazky Darwina a Havelocka Ellise, profesorů Lloyda Morgana, Herricka a Thorndika, Dr. Heapa, Dr. Köhlera a pana Pyecrofta a dále s údaji, které je možné nalézt v sociologických pracích Westermarcka, Hobhousea, Espinase a dalších. V textu jsem na ně neodkazoval v každém jednotlivém

případě, a proto bych na tomto místě rád vyjádřil vděčnost, kterou k těmto dílům chovám, zvláště pak k pracím profesora Lloyda Morgana, jehož koncept *instinktu* se mi jeví jako nejadekvátnější a jehož postřehy jsem shledal nejužitečnějšími. Příliš pozdě jsem zjistil, že mezi mým a Morganovým užitím termínů *instinkt* a *zvyk* je určitý rozpor, který se promítá i do konceptu *tvárnosti instinktů*, s nímž oba pracujeme. Domnívám se však, že to neznamena žádnou závažnou názorovou odchylku. Rovněž věřím, že kultura obohacuje koncept tvárnosti instinktů o nový rozměr, z něhož mohou psychologové zviřat těžit pro svou práci, poučí-li se o příspěvku antropologie k tomuto problému.

Při přípravě této knihy se mi dostalo řady poučných podnětů a pomoci v podobě četných rozhovorů o jejím tématu od přátel, Brendy Z. Seligmanové z Oxfordu, Dr. R. H. Lowieho a profesora Kroebera z Kalifornské univerzity, pana Firtha z Nového Zélandu, Dr. W. A. Whitea z Washingtonu, Dr. H. S. Sullivana z Baltimore, profesora Herricka z Chicagské univerzity, Dr. Ginsberga z Londýnské ekonomické školy, Dr. G. V. Hamiltona a Dr. S. E. Jelliffa z New Yorku, Dr. E. Millera z Harleyské ulice, de Angulových z Berkeley v Kalifornii, pana C. K. Ogdena z Cambridge, profesora Radcliffe-Browna z Kapského města a Sydney a Lawrence K. Franka z New York City. Terénní výzkum, na němž je tato kniha založena, jsem mohl uskutečnit díky velkorysosti Roberta Monda.

Paul Khuner z Vídně, můj přítel, jemuž je tato kniha věnována, mně nesmírně pomohl svou zasvěcenou kritikou, která vyjasnila můj pohled na toto i jiná témata.

B. M.

Katedra antropologie
Londýnská ekonomická škola, Londýnská univerzita
únor 1927

„Po dlouhé době, kdy byly pudy přehlíženy ve jménu výzkumu počitků, je nyní moderní psychologie nakloněna přistoupit k výčtu a popisu instinktivního konání. Nepochybně tím postupuje o krok kupředu. Avšak když se pokouší vysvětlovat složité události v životě jedinců a společnosti přímým odkazem k těmto silám přírody, její vysvětlení bývají nahodilá a násilná...“

Dříve než se začneme zabývat úlohou duševna ve společnosti, musíme znát společenské podmínky, v nichž se původní konání rozvinulo v konkrétní důležité dispozice. V tom spočívá pravý význam sociální psychologie... Přirozená povaha člověka je surovinou, již obyčej obrábí do kýženého tvaru... Člověk je výtvar zvyku, nikoliv rozumu nebo dokonce instinktu.

Způsob, jakým k sexu přistupují stoupenci psychoanalýzy, je nejpoučnější, protože na něm jsou důsledky umělého zjednodušení i záměna společenských důsledků za psychické příčiny vidět nejnápadněji. Autoři, obvykle muži, pracují s psychologií ženy, jak kdyby to byla nějaká platónská univerzální entita... Zabývají se jevy, které jsou zvláštními symptomy západní civilizace současnosti, jako kdyby to byly nutné účinky neměnných pudů lidské přirozenosti.“

John Dewey, v *Lidská přirozenost a chování*

ČÁST I

—
VYTVÁŘENÍ KOMPLEXU